

انسان و ناحیه

درس دوم

در درس اول دانستیم که ناحیه چیست و چگونه سطح زمین توسط جغرافی‌دانان بر مبنای معیارهای طبیعی و انسانی ناحیه‌بندی می‌شود، در این درس به ارتباط نواحی با انسان و کانون نواحی اشاره می‌شود.

ارتباط بین انسان و ناحیه

ارتباط بین انسان‌ها و ناحیه‌های سطح زمین، **ارتباط متقابل** است. در این ارتباط متقابل انسان و نواحی، چهار نکته مهم و قابل توجه وجود دارد:

- ۱- انسان‌ها نواحی را به وجود می‌آورند.
- ۲- نواحی نیز به فعالیت‌های انسان شکل می‌دهند.
- ۳- نواحی با یکدیگر رابطه و کنش متقابل دارند.
- ۴- نواحی تحت تأثیر تصمیم‌گیری‌های سیاسی حکومت‌ها هستند.

انسان‌ها نواحی را به وجود می‌آورند.

انسان‌ها برای زندگی و بهره‌برداری از محیط طبیعی، از شیوه‌ها و ابزارهای متفاوتی استفاده می‌کنند و با ایجاد تغییر در محیط‌های طبیعی، یا نواحی مختلفی (و جدیدی) به وجود می‌آورند و یا نواحی طبیعی را تغییر می‌دهند. مثلاً:

ایجاد ناحیه‌ای تجاری و گردشگری در بانکوک، پایتخت تایلند؛ دست‌فروشان در قایق‌های چوبی روی رودخانه اصلی شهر، اجناس خود را برای فروش عرضه می‌کنند. این شیوه خاص فروش کالا، ناحیه‌ای تجاری و گردشگری به وجود آورده است که تقریباً همه گردشگران خارجی از آن بازدید می‌کنند. ایجاد نواحی صنعتی پیرامون تهران: در چهل سال اخیر، با ایجاد کارخانه‌های بزرگ و کوچک در امتداد محورهای ارتباطی شهر تهران، نواحی صنعتی پیرامون شهر شکل گرفت است که تهران را به مهم‌ترین قطب صنایع مصرفی کشور تبدیل کرده است.

نواحی به فعالیت‌های انسان‌ها شکل می‌دهند.

با وجود اینکه پیشرفت انسان در دانش و تولید ابزار و فناوری موجب غلبه او بر محیط‌های طبیعی شده است، اما همچنان این محیط‌ها و نواحی بر زندگی انسان تأثیر می‌گذارند.

محدودیت‌ها و موانع محیطی موجب می‌شود انسان، برای کنترل محیط و شرایط آن، به ابداع ابزارها بپردازد. هر ناحیه، شرایط خاص خود را دارد و انسان در چارچوب آن شرایط، دست به عمل می‌زند. مثلاً:

مردم نواحی گرم و خشک و یا نواحی سرد برای کنترل محیط، از روش‌های متفاوتی استفاده می‌کنند. احداث راه‌آهن در کشوری که نواحی مرتفع و کوهستانی دارد، دشوارتر و پرهزینه‌تر از کشوری است که بیشتر زمین‌های آن، پست و جلگه‌ای است.

نواحی با یکدیگر رابطه و کنش متقابل دارند.

نواحی بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و هر ناحیه کره زمین با نواحی دیگر، مبادلات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی دارد. امروزه همه نواحی به‌ویژه از نظر اقتصادی، تحت تأثیر یکدیگرند. (حتی دورافتاده‌ترین نواحی) مثلاً:

مبادلات نفتی ایران با ژاپن
تأثیر قیمت جهانی غله بر وضعیت کشاورزان آمریکا

نواحی، تحت تأثیر تصمیم‌گیری‌های سیاسی حکومت‌ها هستند.

حکومت‌ها و تصمیم‌گیری‌های سیاسی نیز به شدت بر نواحی تأثیر می‌گذارند.

از جمله تصمیمات سیاسی که بر یک ناحیه می‌تواند اثرگذار باشد و موجب حفظ، تغییر یا تخریب نواحی طبیعی و انسانی شود، عبارت است از:

- برنامه‌ریزی یا تصمیم‌های یک دولت برای ایجاد ناحیه گردشگری و پارک‌های ملی یا صنعتی
- برنامه‌ریزی یا تصمیم‌های یک دولت برای توسعه کشاورزی در یک ناحیه
- برنامه‌ریزی یا تصمیم‌های یک دولت برای انتقال اجباری ساکنان یک ناحیه به ناحیه دیگر
- وقوع جنگ بین حکومت‌ها

مثلاً:

دولت امارات متحده عربی با ساخت جزیره‌های مصنوعی با کاربری‌های گوناگون در خلیج فارس، ناحیه‌ای جدید در منطقه ایجاد کرده است. برای ساخت این جزایر، مقدار زیادی سنگ و خاک از بستر خلیج فارس بالا کشیده می‌شود که این خاک‌برداری و گل‌آلود شدن وسیع آب به بوم‌سازگان (اکوسیستم) دریایی و آب‌سنگ‌های مرجانی، آسیب رسانده است که به عقیده صاحب‌نظران، پیامدهای ناگواری برای محیط خلیج فارس خواهد داشت. پاک‌سازی قومی دولت میانمار (برمه) و کشتار مسلمانان برمه در چند سال اخیر، باعث شده است که صدها نفر از این مردم به بنگلادش مهاجرت کنند و در نتیجه، ناحیه مسلمان‌نشین میانمار تخریب شده است.

کانون ناحیه

هر ناحیه جغرافیایی دارای **کانون** یا مرکزی است که بیشترین عوامل وحدت و همگونی در آن وجود دارند. معمولاً هر چه از کانون یک ناحیه جغرافیایی دور می‌شویم و به طرف مرزهای آن حرکت می‌کنیم، به تدریج از عوامل همگونی آن ناحیه کاسته می‌شود و سرانجام، این عوامل ناپدید می‌گردند. برای درک بهتر به مثال‌های زیر دقت کنید:

- تجمع کارخانه‌ها در کانون یک ناحیه صنعتی زیاد است ولی هر چه از کانون دور شده و به مرزهای ناحیه مجاور نزدیک شویم از این تمرکز و تجمع کاسته شده و سرانجام در ناحیه مجاور، دیگر اثری از کارخانه‌ها و کارگاه‌ها نمی‌بینیم.
- در زیست‌بوم ساوان که یک ناحیه انتقالی بین جنگل‌های بارانی استوایی و صحرای بزرگ آفریقا است، هر چه به سمت صحرای بزرگ آفریقا (Sahara) پیش برویم، بارندگی کمتر و علف‌های ساوان کوتاه‌تر و تنک‌تر می‌شود و کم‌کم در مراتع مداری، علفزارها کوتاه‌قد شده و سرانجام در حاشیه صحرا این مراتع، به استپ‌های بیابانی تبدیل می‌شود.
- ناحیه انتقالی بین دو ناحیه زبانی انگلیسی و اسپانیایی در مجاورت مرز ایالات متحده آمریکا و مکزیک است که در این ناحیه، هر دو زبان انگلیسی و اسپانیایی رواج دارد.

مرزهای ناحیه

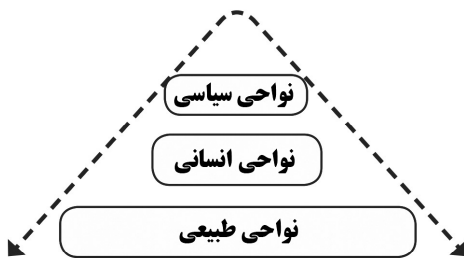
در ارتباط با مرزهای نواحی، نکاتی وجود دارد که عبارت‌اند از:

- تعیین مرزهای دقیق نواحی دشوار است: تعیین مرز نواحی انسانی مانند مرزهای نواحی زبانی و قومی، دشوارتر از تعیین مرزهای نواحی طبیعی مانند نواحی خاک یا زیست‌بوم‌ها است.
- قلمرو و وسعت نواحی متفاوت است: نواحی گاهی، شامل بخشی از یک روستا، شهر، استان یا کشور می‌شوند و گاهی، مقیاس جهانی دارند و چند کشور و یا قاره را در بر می‌گیرند.
- مرزهای نواحی، قابل تغییر هستند: ممکن است در اثر فعالیت‌های انسانی یا عوامل طبیعی، ویژگی‌های خاص یک ناحیه از بین برود و وسعت آن کم یا زیاد شود. مثلاً: وسعت یک ناحیه کشاورزی ممکن است در اثر مهاجرت روستاییان یا خشکسالی کم شود و یا آن ناحیه به طور کلی از بین برود و به ناحیه‌ای غیر کشاورزی تبدیل شود.
- مرزهای سیاسی و اداری معمولاً بر مرزهای نواحی طبیعی و انسانی منطبق نیستند: مرزهای سیاسی و اداری بر مبنای انتخاب و تصمیم‌گیری انسان‌ها تعیین می‌شود. در این مرزبندی، گاهی ممکن است یک ناحیه آب و هوایی، زبانی و یا قومی، بین چند استان یا حتی چند کشور قرار گیرد.

انواع نواحی

بر اساس اینکه نواحی بر چه مبنایی تعیین شوند، در سه گروه کلی قرار می‌گیرند:

نواحی طبیعی	در سراسر کره زمین گسترده شده‌اند. این نواحی دارای ویژگی‌های طبیعی‌اند. بستر زندگی انسان محسوب می‌شوند. جوامع انسانی برای ادامه حیات، به آن وابسته‌اند.
نواحی انسانی	شامل نواحی جمعیتی، فرهنگی، اقتصادی و... است. در بستر نواحی طبیعی شکل می‌گیرند و به وجود می‌آیند.
نواحی سیاسی	به طور کلی امروزه، همه نواحی طبیعی یا انسانی جهان، تحت مدیریت نهادهای سیاسی یا اداری قرار دارند.

نواحی طبیعی، بستری برای نواحی انسانی محسوب می‌شوند. نواحی سیاسی بر نواحی انسانی و طبیعی مدیریت می‌کنند. **نهادهای سیاسی** که مدیریت نواحی طبیعی و انسانی را برعهده گرفته و درباره آن‌ها تصمیم‌گیری می‌کنند، عبارت است از:

- شوراها
- شهرداری‌ها
- بخشداری‌ها
- استانداری‌ها
- سازمان‌ها
- حکومت‌ها

شهرها، استان‌ها و کشورها، نواحی سیاسی محسوب می‌شوند، زیرا یک نهاد آن‌ها را اداره و مدیریت می‌کند. این نواحی با مرزهای قراردادی از نواحی مجاور، متمایز می‌شوند.

جغرافیا یازدهم

درس ۲

سوالات چهارگزینه‌ای

۵۳۳. به چه دلیل شیوه خاصی از فروش اجناس در بانکوک ایجاد شده است؟

- ۱) کنش و رابطه متقابل نواحی با یکدیگر
- ۲) تأثیر محیط طبیعی بر زندگی مردم

۳) تصمیم‌گیری سیاسی حکومت‌ها

۴) بهره‌برداری انسان از محیط، برای بهبود زندگی خود و ایجاد نواحی جدید.

۵۳۴. گزاره زیر با کدام گزینه ارتباط دارد؟

«بنا به اعلام فائو، وقوع خشکسالی در استرالیا و یخبندان زود هنگام در آرژانتین، به تولید غله جهانی صدمه زده است و کاهش تولید غله و گرانی آن، شورش در سنگال و بورکینافاسو را به دنبال داشته است.»

- ۱) تأثیر تصمیم‌گیری‌های سیاسی حکومت‌ها بر نواحی
- ۲) انسان‌ها نواحی را به وجود می‌آورند.

۳) رابطه و کنش متقابل نواحی با یکدیگر

۴) تأثیر محیط طبیعی بر زندگی انسان‌ها

۵۳۵. تصویر روبه‌رو با تمام گزینه‌ها هم‌خوانی دارد، به‌جز:

- ۱) این بازار، از جمله مناطق درآمدزا در جنوب شرقی آسیاست.
- ۲) این شیوه خاص فروش کالا، ناحیه‌ای تجاری و صنعتی به وجود آورده است.
- ۳) این بازار، به دنبال تأثیر ابزار و شیوه‌های انسان برای بهره‌برداری از محیط به وجود آمده است.
- ۴) در این بازار دست‌فروشان، کالاهای خود را بر روی قایق‌های چوبی عرضه می‌کنند.

۵۳۶. علت شناخت شهر تهران به عنوان مهم‌ترین قطب صنایع مصرفی کشور چیست؟ این پدیده در چه بازه زمانی ایجاد شده است؟

- ۱) ایجاد کارخانه‌های بزرگ و کوچک در محورهای ارتباطی شهر تهران - چهل سال اخیر
- ۲) ایجاد کارخانه‌های بزرگ و کوچک در محورهای ارتباطی شهر تهران - سی و پنج سال اخیر
- ۳) افزایش ورود محصولات سایر شهرها به شهر تهران - چهل سال اخیر
- ۴) افزایش ورود محصولات سایر شهرها به شهر تهران - سی و پنج سال اخیر

۵۳۷. در بانکوک، پایتخت تایلند، کدام مورد، موجب ایجاد ناحیه‌ای تجاری و گردشگری شده است؟

- ۱) صید سنتی ماهی در کنار صید صنعتی
- ۲) بازارهای شناور و شیوه خاص فروش کالا
- ۳) فروش میوه و گیاهان زینتی
- ۴) ساخت جزایر مصنوعی

۵۳۸. تمام گزینه‌های زیر در ارتباط با رابطه انسان و نواحی درست است، به‌جز:

- ۱) محیط طبیعی بر شیوه زندگی انسان‌ها اثر می‌گذارد.
- ۲) انسان در محیط طبیعی تغییراتی به وجود می‌آورد.
- ۳) نواحی صرفاً تحت تأثیر روابط انسان‌ها و محیط طبیعی قرار دارند.
- ۴) انسان‌ها، نواحی مختلفی را به وجود می‌آورند یا نواحی طبیعی را تغییر می‌دهند.

۵۳۹. کدام عامل موجب می‌شود انسان‌ها، برای کنترل محیط طبیعی و شرایط خاص، به ابداع ابزارها پردازند؟

- ۱) میل به پیشرفت و تولید دانش در انسان
- ۲) میل به غلبه و تسلط بر محیط طبیعی
- ۳) محدودیت و موانع طبیعی
- ۴) بهره‌برداری بیشتر از محیط طبیعی

۵۴۰. مهم‌ترین تأثیر نواحی بر یکدیگر چیست؟

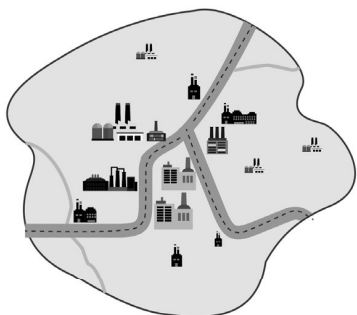
- ۱) زیست محیطی
- ۲) فرهنگی
- ۳) اقتصادی
- ۴) سیاسی

۵۴۱. کدام یک از گزینه‌های زیر، به تصمیم‌گیری حکومت‌ها و تأثیر آن بر نواحی مرتبط است؟

- ۱) مهاجرت اختیاری ساکنان یک ناحیه به ناحیه دیگر
- ۲) امضای توافق‌نامه فرهنگی میان ایران و چین
- ۳) برگزاری اجلاس گفت‌وگوهای فرهنگی ایران و جهان عرب
- ۴) ایجاد جزایر مصنوعی

۵۴۲. تصویر روبه‌رو با کدام گزینه قرابت دارد؟

- ۱) ناحیه‌ای تجاری با ویژگی‌های جغرافیایی همگون و خاص؛ به طوری که با بخش‌های مجاور متفاوت است.
- ۲) مرزهای سیاسی و اداری نواحی معمولاً بر مرزهای نواحی طبیعی و انسانی منطبق نیستند.
- ۳) نمایی از شهر تهران که با ایجاد کارخانه‌های بزرگ و کوچک در امتداد محورهای ارتباطی، قطب صنایع مصرفی ایران است
- ۴) هرچه از کانون یک ناحیه جغرافیایی به مرزهای آن حرکت می‌کنیم، از عوامل همگونی آن ناحیه، کاسته می‌شود.

۵۲۹. **گزینه ۱** سؤال از اهداف جغرافی‌دان برای ناحیه‌بندی پرسیده است در صورتی که تقسیم‌بندی محیط جغرافیایی به واحد کوچک‌تر روش کار جغرافی‌دان برای ناحیه‌بندی است.
۵۳۰. **گزینه ۲** جغرافی‌دانان با مطالعه شباهت‌ها و تفاوت‌های مکان‌ها و همچنین با تقسیم‌بندی سطح زمین به واحدهای جغرافیایی کوچک‌تر، ناحیه‌بندی می‌کنند.
۵۳۱. **گزینه ۲** میان اجزا و پدیده‌های هر مکان، نوعی پیوستگی وجود دارد که آن را از سایر مکان‌ها متمایز می‌سازد.
۵۳۲. **گزینه ۳** نواحی بارشی داخلی و خراسان جنوبی با یکدیگر همگنی بیشتری دارند.
۵۳۳. **گزینه ۴** بازارهای شناور در بانکوک، در نتیجه استفاده انسان از ابزارهای مختلف در بهره‌برداری از محیط و ایجاد نواحی مختلف، با تغییر نواحی طبیعی، پدید آمده‌اند.
۵۳۴. **گزینه ۲** این، به تأثیر نواحی بر یکدیگر خصوصاً تأثیر اقتصادی اشاره دارد.
۵۳۵. **گزینه ۲** این شیوه خاص فروش کالا در بازار شناور بانکوک (عرضه کالا بر روی قایق‌های چوبی در مسیر رودخانه)، ناحیه‌ای تجاری و گردشگری به وجود آورده است.
۵۳۶. **گزینه ۱** ایجاد کارخانه‌های بزرگ و کوچک در امتداد محورهای ارتباطی شهر تهران در چهل سال اخیر، نواحی صنعتی پیرامون این شهر، شکل گرفته است و تهران را به مهم‌ترین قطب صنایع مصرفی کشور تبدیل کرده است.
۵۳۷. **گزینه ۲** بازارهای شناور و شیوه خاص فروش کالاها، موجب ایجاد ناحیه تجاری و گردشگری در بانکوک شده است.
۵۳۸. **گزینه ۳** نواحی، تحت تأثیر روابط انسان و محیط و تصمیم‌گیری‌های سیاسی حکومت‌ها هستند.
۵۳۹. **گزینه ۳** محدودیت و موانع طبیعی موجب می‌شود که انسان‌ها به چاره‌اندیشی و ابداع ابزارهایی بپردازند.
۵۴۰. **گزینه ۳** مهم‌ترین تأثیری که نواحی بر یکدیگر می‌گذارند، تأثیر اقتصادی است.
۵۴۱. **گزینه ۲** دولت امارات متحده عربی با ایجاد جزایر مصنوعی تفریحی، تجاری و مسکونی در آب‌های خلیج فارس و گل‌آلوده کردن این آب‌ها به منظور ساخت جزایر، به اکوسیستم دریایی آسیب رسانده است.
۵۴۲. **گزینه ۴** تصویر، بیانگر این نکته است که هر چه از مرکز یک ناحیه جغرافیایی، به طرف مرزهای آن حرکت می‌کنیم، از عوامل وحدت و همگونی آن ناحیه، کاسته می‌شود.
۵۴۳. **گزینه ۳** ساوان، یک ناحیه انتقالی بین جنگل‌های بارانی استوایی و بیابان صحرا است.
۵۴۴. **گزینه ۳** ساوان در اطراف بیابان صحرا به علت خشکی هوا، به استپ‌های بیابانی تبدیل می‌شوند.
۵۴۵. **گزینه ۳** بر اساس تصویر الف، ناحیه ساوان متراکم است؛ از ویژگی‌های این ناحیه، دو ماه بدون باران بودن است. تصویر ب، ناحیه ساوان پراکنده را نشان می‌دهد که تابستان بارانی و زمستان خشکی دارد و تصویر پ نیز، منطقه نیمه‌بیابانی است که ۵ ماه، ریزش باران دارد.
۵۴۶. **گزینه ۱** فروش کالا بر روی قایق‌های چوبی در بازار شناور بانکوک، در ارتباط با مفهوم ایجاد نواحی توسط انسان‌ها است و وقوع خشکسالی در استرالیا، به تولید غله جهان صدمه وارد کرد و همچنین، به تأثیر کنش نواحی با یکدیگر خصوصاً تأثیر اقتصادی، اشاره دارد.
۵۴۷. **گزینه ۲** بنابر اعلام فائو، وقوع خشکسالی در استرالیا و یخبندان زود هنگام در آرژانتین، به تولید غله جهانی صدمه زد و این کاهش همراه با گرانی غله، موجب شورش در کشورهای سنگال و بوركینافاسو شد.
۵۴۸. **گزینه ۱** ایجاد پارک ملی یا صنعتی، از جمله تصمیم‌گیری‌های سیاسی دولت‌ها و تأثیر این تصمیم‌گیری‌ها بر نواحی است.
۵۴۹. **گزینه ۳** گروه‌های تکفیری در میانمار نقشی ندارند و علت اعتراض به این دولت نیز ربطی به گروه‌های تکفیری ندارد.
۵۵۰. **گزینه ۳** ساخت جزایر مصنوعی در خلیج فارس موجب گل‌آلوده شدن وسیع آب، آسیب رسیدن به آب‌سنگ‌های مرجانی و برهم خوردن اکوسیستم دریایی شده است.
۵۵۱. **گزینه ۲** الف) نواحی طبیعی و انسانی می‌توانند در چند استان یا چند کشور قرار بگیرند. ت) مرزهای سیاسی، توافقی هستند و بر مبنای تصمیم‌گیری انسان‌ها تعیین می‌شوند.
۵۵۲. **گزینه ۴** وجود ناحیه‌ای دوزبانه در مرز دو ناحیه زبانی انگلیسی و اسپانیایی در مرز سیاسی ایالات متحده آمریکا و مکزیک، نشان‌دهنده عدم تطابق مرزهای سیاسی با مرزهای انسانی و طبیعی و همچنین سخت بودن تعیین دقیق مرزهای نواحی است.
۵۵۳. **گزینه ۲** نواحی طبیعی بستر زندگی و فعالیت‌های انسان هستند.
۵۵۴. **گزینه ۳** بیابان لوت، ناحیه‌ای طبیعی و مشترک میان سه استان سیستان و بلوچستان، کرمان و خراسان جنوبی است.
۵۵۵. **گزینه ۲** قوم پشتون، در قلمرو سیاسی دو کشور افغانستان و پاکستان زندگی می‌کنند.
۵۵۶. **گزینه ۱** شهرها، استان‌ها و کشورها، جزء نواحی سیاسی هستند؛ زیرا یک نهاد سیاسی آن‌ها را اداره می‌کند.
۵۵۷. **گزینه ۱** نواحی سیاسی با مرزهای قراردادی از نواحی مجاور متمایز شده‌اند.
۵۵۸. **گزینه ۱** عوامل انسانی و عوامل طبیعی در تغییر مرزهای نواحی مؤثرند. مانند، وقوع خشکسالی و تغییر در وسعت یک ناحیه کشاورزی.
۵۵۹. **گزینه ۲** تصویر، به بالا کشیدن سنگ و خاک از بستر خلیج فارس برای ساخت جزایر مصنوعی اشاره دارد.
۵۶۰. **گزینه ۴** جزایر مصنوعی ساخت امارات متحده عربی در خلیج فارس، دارای کاربری اقتصادی، تجاری، مسکونی و تفریحی است.
۵۶۱. **گزینه ۲** علت اصلی مهاجرت مسلمانان میانمار به کشور بنگلادش، پاک‌سازی قومی دولت میانمار است.
۵۶۲. **گزینه ۴** کشورهای سوئیس، افغانستان و ایران، کشورهایی کوهستانی هستند و احداث راه‌آهن در این کشورها، با هزینه بیشتر و سختی‌های زیاده‌تر صورت می‌گیرد.
۵۶۳. **گزینه ۱** بیابان لوت، ناحیه طبیعی مشترک میان سه استان خراسان جنوبی، کرمان و سیستان و بلوچستان است.
۵۶۴. **گزینه ۲** تعیین مرز دقیق نواحی انسانی مشکل‌تر است.
۵۶۵. **گزینه ۲** حد فاصل جنگل‌های بارانی استوایی و بیابان صحرا، ناحیه انتقالی ساوان است که شامل ساوان پراکنده و ساوان متراکم می‌شود.
۵۶۶. **گزینه ۳** ب) تبدیل شدن یک ناحیه کشاورزی به ناحیه غیر کشاورزی بر اثر بروز خشکسالی، نشان از قابل تغییر بودن مرزهای نواحی دارد. ت) قوم پشتون، ۴۲ درصد از جمعیت کشور افغانستان را تشکیل می‌دهند که در مرزهای سیاسی دو کشور افغانستان و پاکستان مستقرند.
۵۶۷. **گزینه ۱** براساس تصویر صفحه ۱۶، نواحی نیمه‌بیابانی، ۷ ماه بدون بارندگی است و نواحی جنگل‌های استوایی، تمام سال بارندگی دارد.